

Warsztaty z dziećmi w ramach badań na temat przestrzeni publicznych w Łabędach

dr hab. inż. arch.
KRZYSZTOF KAFKA, PROF. PŚ
Politechnika Śląska
Wydział Architektury
ORCID: 0000-0002-7280-1259

mgr inż. arch.
HELENA SZEWIOLA
Politechnika Śląska
Wydział Architektury
ORCID: 0000-0001-6063-8936

W artykule przedstawiono własne doświadczenia związane z organizacją warsztatów planistycznych i projektowych z udziałem dzieci. Warsztaty objęły problematykę oceny jakości przestrzeni w dzielnicy Gliwicz – Łabędach.

Wstęp

Prób włączenia społeczności w proces projektowy czy strategiczny wykraczający poza ustawowo narzucone kroki [1] (np. wyłożenie Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego do publicznego wglądu i dyskusja publiczna) jest stosunkowo mało. Proces ten często ogranicza się do przyjmowania wniosków oraz uwag, jednak ostatecznie nie ma znaczącego wpływu na przyszłe kształtowanie miasta, a tym samym na poprawę jakości życia jego użytkowników [2]. Dlatego oprócz faktycznego przeprowadzania rzetelnych działań włączających społeczność w procesy miejskie istotne jest wyciąganie wniosków, które mogą posłużyć do uniknięcia powielania pewnych błędów i bardziej efektywnej pracy w przyszłości.

Choć dziecko jest jednym z głównych użytkowników miast, w tym przestrzeni publicznych, proponowane rozwiązania nie uwzględniają potrzeb tej grupy. Brak reprezentacji potrzeb dzieci, a tym samym brak rozwiązań skierowanych do nich powoduje powstawanie urbanistycznych problemów, które znacząco przyczyniają się do funkcjonowania dziecka w przestrzeni miejskiej. Istotnym wyzwaniem jest więc uwzględnienie potrzeb dzieci w tworzeniu miasta, ale aby do tego mogło dojść, muszą najpierw zostać zbadane ich potrzeby.

Jednym z podstawowych narzędzi aktywizacji społeczności i rozpoznawania ich potrzeb są warsztaty [3]. Ich efektywność widoczna jest szczególnie przy pracy z dziećmi, ponieważ elastyczna forma pozwala na adaptację do umiejętności, wiedzy oraz zaangażowania młodszych uczestników. Artykuł przedstawia przykładowy proces warsztatowy przeprowadzony z dziećmi oraz uwagi poprawiające jego efektywność.

Określenie celu artykułu

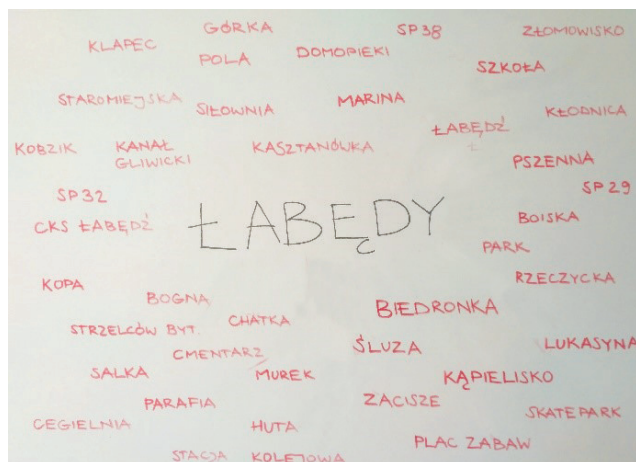
Celem artykułu jest analiza przeprowadzonych warsztatów z dziećmi, ocena ich poszczególnych elementów oraz wyciągnięcie wniosków i sformułowanie wytycznych, które posłużą bardziej skutecznemu prowadzeniu warsztatów o tematyce miejskiej z dziećmi.

Przebieg warsztatów

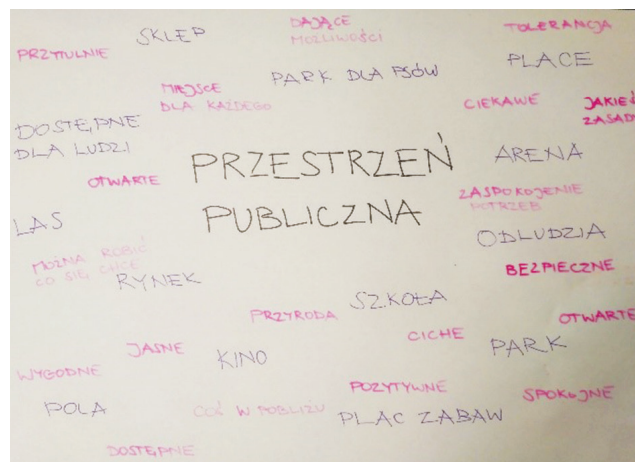
Omawiane warsztaty zostały przeprowadzone w ramach badań do pracy magisterskiej na temat przestrzeni publicznych w dzielnicy Gliwicz: Łabędy. Była to jedna z kilku wykorzystanych form konsultacji społecznych i miała na celu głębsze rozpoznanie potrzeb, uwag oraz obserwacji mieszkańców.

Na podstawie ustaleń z dyrekcją Szkoły Podstawowej nr 29 przeprowadzono ankiety z czterema klasami. Następnie została wybrana jedna z nich, która miała wziąć udział w dalszym zgłębianiu problematyki poruszanej w ankietach. Kryteria wyboru dotyczyły aktywności uczniów, otwartości i chęci współpracy. Ostatecznie do warsztatów zakwalifikowano wyselekcjonowaną grupę dzieci z klasy szóstej, w wieku 12 lat. Grupa liczyła 16 osób. Warsztaty zostały zaplanowane w ramach zajęć lekcyjnych i odbywały się na terenie szkoły. Podczas wprowadzenia do warsztatów był obecny wychowawca.

Całość warsztatów została zaplanowana w taki sposób, aby maksymalnie pobudzić dzieci do kreatywnej pracy i tym samym uzyskać od nich możliwie szeroki zakres odpowiedzi. Wszystkie ćwiczenia zostały dostosowane do wieku uczestników, tak by były zrozumiałe oraz adekwatne do ich poziomu wiedzy. Poprzez wykorzystanie różnych form

Rys. 1. Graficzne przedstawienie mapy myśli wokół hasła „Łabędy”

Rys. 2. Graficzne przedstawienie mapy myśli wokół hasła „Przestrzeń publiczna”

pracy dzieci zagłębiały się w temat z różnych perspektyw, dzięki czemu otrzymane informacje miały bardziej złożony charakter. Dalej opisano szczegółowo poszczególne etapy warsztatów.

Rozmowa

Pierwszym etapem warsztatów była swobodna rozmowa prowadzącej warsztaty (autorka Helena Szewiola) z grupą. Dzieciom został przedstawiony zakres warsztatów, poszczególne etapy pracy i jej cel. Jako temat wyjściowy zostały wybrane miejsca zamieszkania dzieci – w większości przypadków były to Stare Łabędy, a w pojedynczych przypadkach okoliczne dzielnice (Nowe Łabędy i Czechowice). Rozmowa miała na celu oswojenie dzieci z nową formą pracy oraz ustalenie podstawowej wiedzy na temat ich relacji z dzielnicą. Dodatkowo dało się rozpoznać wstępną dynamikę grupy.

Mapa myśli

Celem drugiej części warsztatów było wstępne rozpoznanie sposobu postrzegania dzielnicy Łabędy oraz identyfikacja nieoczywistych skojarzeń, cennych na dalszym etapie badań.

Tworzenie mapy myśli to metoda notowania, która ma na celu wykorzystanie nie tylko wiedzy, ale i kreatywności uczestników. Polega na wypisaniu wokół centralnego hasła kluczowych pojęć, od których kolejno mogą być tworzone następne skojarzenia. Podnosi efektywność pracy i pozwala na bardziej skuteczne rozpatrzenie zagadnienia [4].

Pierwsza mapa myśli została zbudowana wokół samego słowa „Łabędy” i miała na celu przybliżenie wizerunku oraz marki dzielnicy w oczach dzieci (rys. 1.). Uczniowie wymieniali miejsca będące wizytówką dzielnicy, obszary, gdzie lubią się bawić, najbardziej rozpoznawalne ulice, ale też miejsca kwalifikujące się jako przestrzeń publiczna. Świadomie nie zostały wprowadzone żadne obostrzenia co do rodzaju skojarzeń, by na tym etapie rozpoznać sposób myślenia dzieci o swojej dzielnicy. Uczniowie wymieniali głównie konkretne lokalizacje, wiele z nich to miejsca, które zna tylko lokalny mieszkaniec, przykładowo „Kasztanówka” – aleja spacerowa na północy dzielnicy, czy „Kopa” – wzniesienie przy rzece Kłodnicy, służące głównie do jazdy na sankach albo rowerze. W połączeniu z wynikami ankiet przeprowadzanych w ramach badań świadczy to o silnie zakorzenionej identyfikacji z dzielnicą.

Kolejna mapa myśli powstała wokół hasła „Przestrzeń publiczna” i miała na celu sprawdzenie, jak dzieci postrzegają to pojęcie i jak je interpretują (rys. 2.). Przed rozpoczęciem uczniowie nie otrzymali żadnych informacji na temat definicji tego pojęcia. Podobnie jak poprzednio wymieniane były głównie konkretne przykłady miejsc (na niebiesko), które zdaniem dzieci kwalifikują się jako przestrzeń publiczna. Tak jak wśród dorosłych padały błędne przykłady typu centrum handlowe lub kino. Na tym etapie można stwierdzić, że dzieci interpretowały przestrzeń publiczną na równi z miejscem spędzania czasu wolnego.

Swobodny charakter tworzenia skojarzeń i brak jakichkolwiek ograniczeń, które mogłyby spowodować u dzieci niepewność swoich odpowiedzi, zadziałał pozytywnie.

Ewaluacja map myśli

Ewaluacja powstałych map myśli miała na celu skonfrontowanie dziecięcych wyobrażeń z realnym znaczeniem określenia „przestrzeń publiczna”. W ten sposób łatwiej było im zrozumieć przedstawioną definicję. Po zakończeniu pracy z mapami myśli uczniowie dowiedzieli się, co tak naprawdę kryje się pod pojęciem przestrzeni publicznej i zostali poproszeni o wskazanie, które z wymienionych wcześniej przykładów są błędne. Na tym etapie dzieci już bez problemu rozróżniały, jakie miejsca spełniają kryteria przestrzeni publicznej, a jakie nie. Na podstawie tej wiedzy uczniowie mieli wymienić cechy, jakie ich zdaniem taka przestrzeń powinna posiadać, żeby czuli się w niej dobrze (na różowo). Poza dość oczywistymi określeniami, takimi jak: bezpieczne, wygodne, przytulne, otwarte – zostały zaproponowane także bardziej przemysłane cechy. Dzieci uznały, że w przestrzeni publicznej powinna panować „atmosfera tolerancji”, przez co można rozumieć pewną przyjazność

Choć dziecko jest jednym z głównych użytkowników miast, w tym przestrzeni publicznych, proponowane rozwiązania nie uwzględniają potrzeb tej grupy.

i inkluzyjność przestrzeni. Zauważyły też, że takie miejsce powinno dawać wiele możliwości dla wszystkich użytkowników oraz spełniać ich potrzeby. Ponadto uznały za istotne, żeby obowiązywały tam pewne zasady, na przykład zakaz śmiecenia. Pojawiły się także sprzeczne określenia (można robić, co się chce/jakieś zasady, gwarne, głośne/spokojne, ciche). Pomimo tych pozornych zaprzeczeń to właśnie takie są i powinny być przestrzenie publiczne – różnorodne, dostosowane do swojej funkcji oraz potrzeb użytkowników. Ten prosty przykład pokazuje, że nawet wśród jednej, pozornie jednolitej grupy użytkowników (nastolatki) mogą występować zupełnie różne potrzeby i oczekiwania, co po raz kolejny potwierdza, jak ważna jest dogłębna analiza ich potrzeb.

Skojarzenia

W tej części warsztatów, niejako jako podsumowanie map myśli, uczestnicy otrzymali kartki, na których mieli napisać jednym słowem pierwsze uczucie, jakie przychodzi im na myśl w związku z Łabędami. Wyniki były bardzo zaskakujące, ponieważ niemal wszystkie dzieci, niezależnie od siebie, zdecydowały się na słowo „smutek”. Jedynie na jednej kartce pojawiło się słowo „nadzieja”. Nie do końca można stwierdzić, czy były to zakorzenione w dzieciach spostrzeżenia, czy narodziły się one pod wpływem poprzednich ćwiczeń.

Anonimowa forma zapisu skojarzeń pozwoliła na większą szczerość uczestników. Refleksja nad poprzednimi etapami umożliwiła dostrzeżenie aspektów, które wcześniej nie przyszły im na myśl.

Praca z mapą

Przedostatnią częścią warsztatów była praca z mapą Łabęd. Podkład został przygotowany na formacie A1, przedstawiającym zdjęcie satelitarne, by możliwie najbardziej ułatwić dzieciom zrozumienie mapy. W ramach tej części miały zostać oznaczone 4 typy miejsc na terenie dzielnicy, których rozpoznanie miało posłużyć do dalszych badań (rys. 3.). Dalej wymieniono wybrane obszary.

– Miejsca zamieszkania uczestników warsztatów (czerwone flagi).

Treść zadania: „Zaznacz na mapie, gdzie mieszkasz. Jeżeli mieszkasz poza obszarem mapy, wbij flagę w miejsce, które jest najbliższe miejsca Twojego zamieszkania”.

Miało to na celu wskazanie ewentualnych skupisk i punktów węzłowych, które mogłyby mieć znaczenie dla dalszej części badań.

– „Ważne” miejsca (żółte flagi).

Treść zadania: „Zaznacz na mapie miejsca, które są Twoim zdaniem ważne dla Łabęd i które są ważne dla Ciebie w Łabędach”.

Podobnie jak we wcześniejszych częściach zostało użyte słowo o dość szerokim znaczeniu, by dodatkowo zbadać, jakie przestrzenie i z jakich powodów dzieci uznają za ważne. W większości zostały wybrane obszary kojarzone z instytucjami oraz ikonami Łabęd (szkoła, kościół, cmentarz, dworzec, śluza). Niektóre dzieci interpretowały zakres nieco inaczej i zaznaczały własne domy oraz place zabaw, z których korzystają. Można tutaj zauważyć pewną różnicę w pozornie obiektywnym i zupełnie subiektywnym pojmowaniu ważnych przestrzeni.

– Miejsca, gdzie dzieci spędzają czas (fioletowe flagi).

Treść zadania: „Zaznacz na mapie miejsca, w których spędzasz czas poza domem i poza godzinami zajęć lekcyjnych”.

Pomimo zastrzeżenia, że zajęcia szkolne nie powinny być uwzględniane, plac przy szkole był jedną z pierwszych wymienionych przestrzeni. Ponownie pojawił się również plac zabaw. Dodatkowo został wymieniony park, który jest jedyną pełnoprawną formą przestrzeni publicznej w tej części dzielnicy i kilka nieformalnych przestrzeni, służących jako miejsca spotkań.

Rys. 3. Zdjęcie podkładu mapowego z oznaczonymi przez dzieci wymienionymi miejscami

Całość warsztatów została zaplanowana w taki sposób, aby maksymalnie pobudzić dzieci do kreatywnej pracy i tym samym uzyskać od nich możliwie szeroki zakres odpowiedzi.

- Miejsca, gdzie dzieci chciałyby spędzać czas wolny (niebieskie flagi).

Treść zadania: „Zaznacz na mapie miejsca, w których chciał(a)byś spędzać czas wolny, w których chciał(a)byś, żeby powstały przestrzenie służące do spędzania czasu wolnego”.

Z zaznaczeń na mapie wynika, że dzieci mają bardzo ograniczone możliwości spędzania czasu wolnego. Mogą korzystać głównie ze szkoły i własnych ogródków, pozostałe zaznaczone miejsca nie sprzyjają bezpiecznej zabawie (polna droga przy fabrykach, kawałki niezagospodarowanych terenów pomiędzy budynkami). Uczniowie szybko znaleźli na mapie miejsca, które można by uzupełnić funkcjami korzystnymi dla mieszkańców.

Praca rysunkowa

Aby podsumować swoje wyobrażenia, jako ostatni element warsztatów dzieci miały wykonać rysunki przestrzeni, których życzą sobie w dzielnicy (rys. 4.). Wśród życzeń dzieci pojawiły się łatwe do przewidzenia place zabaw, kina i inne miejsca do spędzania wolnego czasu. Zaskakujące było jednak, jak wiele bardziej przyziemnych problemów zauważyli uczniowie. Wskazali na konieczność zamontowania monitoringu w ciemnych i niebezpiecznych miejscach, organizację przejść dla pieszych na ich drodze do szkoły, oczyszczenie odstrasających fasad, uzupełnienie brakujących funkcji oraz organizację zieleni w przestrzeniach publicznych.

Podsumowanie

Podczas ostatniej części warsztatów dzieciom ponownie wyjaśniono, jak ważna jest ich rola w mieście, a także istotę wyrażania ich potrzeb w celu zrozumienia funkcjonowania miasta. Każdy z uczestników otrzymał certyfikat uczestnictwa w warsztatach, który miał na celu potwierdzenie, że ich udział był czymś ważnym.

Podsumowanie i dyskusja

Efekty warsztatów okazały się zaskakujące. Dzieci zwróciły uwagę na wiele aspektów, których nie zauważyli dorośli. Ich szczerość i otwartość pozwoliły na precyzyjne określenie istotnych dla dzielnicy zagadnień oraz propozycje konkretnych rozwiązań. Na podstawie warsztatów sformułowano następujące wnioski i wytyczne dotyczące przyszłego prowadzenia podobnych form angażujących dzieci:

Rys. 4. Rysunek jednego z dzieci przedstawiający pomysły na uatrakcyjnienie Łabęd

- obecność w sali nauczyciela lub innej osoby autorytarnym charakterze powoduje, że dzieci boją się źle odpowiedzieć i często podają odpowiedzi, których wydaje im się, że oczekuje nauczyciel;
- w zależności od długości warsztatów wskazane jest wprowadzenie przerw, nie powinny one jednak być zależne od przerw lekcyjnych, ale od zamknięcia danego etapu warsztatów;
- prowadzenie warsztatów z małą (kilkunastoosobową) grupą pozwala na wypowiedzenie się każdemu uczestnikowi; w przypadku większych grup osoby nieśmiałe i introwertyczne mogłyby nie mieć okazji wypowiedzenia się, a tym samym zostałyby zatraczone dodatkowy punkt widzenia;
- aby umożliwić dzieciom większą swobodę wypowiedzi, należałoby przeprowadzić warsztaty w atmosferze i środowisku pozaszkolnym; celem warsztatów jest poznanie szczerych opinii dzieci, atmosfera szkoły może wywierać presję udzielenia „prawidłowych” odpowiedzi i ograniczyć kreatywność;
- dla uzyskania lepszych wyników należałoby zwiększyć próbę badawczą i powtórzyć warsztaty z kolejnymi grupami;
- czas przeznaczony na każdą z części warsztatów powinien być adaptowany w zależności od zaangażowania uczestników, jednak utrzymany w pewnych limitach czasowych;
- zastosowanie różnych form pracy w ramach jednych warsztatów pomaga aktywizować dzieci w różnicowany sposób, tym samym uzyskując bardziej przekrojowe rezultaty.

W przyszłych działaniach warto zwrócić uwagę i uwzględnić wymienione aspekty, mając na uwadze, że dobrze przeprowadzone warsztaty z dziećmi mogą wnieść dodatkową wartość we wszelkie próby zrozumienia i zbadania obszarów miejskich.

Bibliografia:

- [1] Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. (2021). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20030800717>.
- [2] Kafka K., Modele współdziałania uczestników planowania przestrzennego, 2013.
- [3] Hajduk S., Partycypacja społeczna w zarządzaniu przestrzennym w kontekście planistycznym, 2021.
- [4] Buzan T., Mapy twoich myśli, Wydawnictwo Aha, 2014.

DOI: 10.5604/01.3001.0015.8534

PRAWIDŁOWY SPOSÓB CYTOWANIA

Kafka Krzysztof, Szewiola Helena, 2022, Warsztaty z dziećmi w ramach badań na temat przestrzeni publicznych w Łabędach, „Builder” 6 (299). DOI: 10.5604/01.3001.0015.8534

Streszczenie: Prób włączenia społeczności w proces projektowy, planistyczny czy strategiczny wykraczający poza ustawowo narzucone kroki jest stosunkowo mało. Proces ten często ogranicza się do przyjmowania wniosków i uwag, jednak ostatecznie nie ma znaczącego wpływu na

Uczniowie wskazali na konieczność zamontowania monitoringu w ciemnych i niebezpiecznych miejscach, organizację przejść dla pieszych na ich drodze do szkoły, oczyszczenie odstrasżających fasad, uzupełnienie brakujących funkcji oraz organizację zieleni w przestrzeniach publicznych.

przyszłe kształtowanie miasta, a tym samym na poprawę jakości życia jego użytkowników. Dlatego oprócz faktycznego przeprowadzania rzetelnych działań włączających społeczność w procesy miejskie istotne jest wyciąganie wniosków, które mogą posłużyć do uniknięcia powielania pewnych błędów i bardziej efektywnej pracy w przyszłości. Choć dziecko jest jednym z głównych użytkowników miast, w tym przestrzeni publicznych, proponowane rozwiązania nie uwzględniają potrzeb tej grupy. Brak reprezentacji potrzeb dzieci, a tym samym brak rozwiązań skierowanych do nich powoduje powstawanie urbanistycznych problemów, które znacząco wpływają na funkcjonowanie dziecka w przestrzeni miejskiej. Istotnym wyzwaniem jest więc uwzględnienie potrzeb dzieci w kształtowaniu przestrzeni miasta. Aby jednak mogło do tego dojść, muszą najpierw zostać zidentyfikowane ich potrzeby. W artykule przedstawiono własne doświadczenia związane z organizacją warsztatów planistycznych i projektowych z udziałem dzieci. Warsztaty objęły problematykę oceny jakości przestrzeni w dzielnicy Gliwic – Łabędach. Zebrane doświadczenia pozwoliły na sformułowanie pewnych wniosków

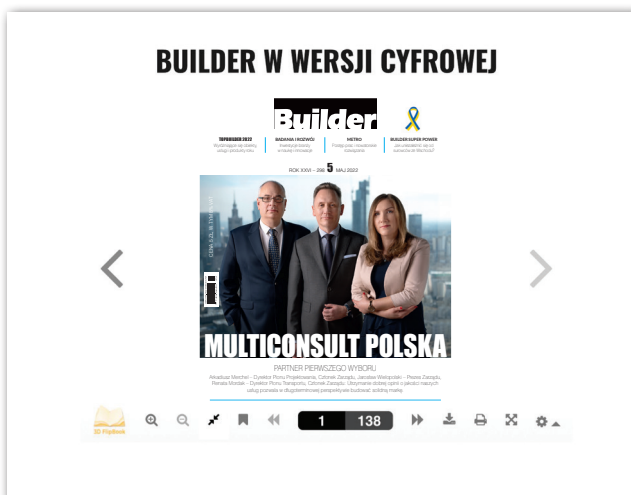
oraz rekomendacji do przyszłych podobnych przedsięwzięć. Artykuł poszerza wiedzę na temat konsultacji społecznych związanych z planowaniem przestrzennym.

Słowa kluczowe: planowanie przestrzenne, partycypacja publiczna, dzieci

Abstract: WORKSHOP WITH CHILDREN AS PART OF RESEARCH INTO PUBLIC SPACES. There are relatively few attempts to involve the community in the design, planning or strategic process going beyond the statutorily imposed steps. This process is often limited to accepting proposals and comments but ultimately it does not have significant influence on future shaping of the city and thus on improvement of quality of life of its users. Therefore, apart from actually carrying out reliable activities involving the community in urban processes, it is important to draw conclusions which may serve to avoid repeating certain mistakes and to work more effectively in the future. Although the child is one of the main users of cities, including public spaces, the proposed solutions do not take into account the needs of this group. The lack of representation of children's needs, and thus the lack of solutions aimed at them, causes urban problems that significantly affect the functioning of the child in urban space. It is therefore an important challenge to take into account the needs of children in shaping the urban space. For this to happen, however, their needs must first be identified. The article presents our own experience with organizing planning and design workshops with the participation of children. The workshop covered the issue of evaluating the quality of space in the Gliwice district – Łabędy. Collected experience allowed to formulate some conclusions and recommendations for future similar undertakings. The article broadens knowledge on social consultations related to spatial planning.

Keywords: spatial planning, public participation, children

REKLAMA

Czytaj na www.builderpolska.pl